

Bilgi Politikası ve Bilgi Ekonomisi: Verimlilik, İstihdam, Büyüme ve Kalkınma

Information Policy and Economics of Information: Productivity, Employment, Growth and Development

Özgür UÇKAN*

Öz

Bilgi ekonomisi küresel ekonominin temel dinamiği haline geldi. Verimliliği artırmak, nitelikli istihdam yaratmak, istikrarlı büyüme sağlamak, ulusal rekabet avantajı elde etmek ve kalkınmayı sürdürülebilir kılmak, bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanmaktan ve bilgi ekonomisini yerleştirmekten geçiyor. Bunun için de köklü bir ulusal bilgi politikası geliştirmek gerekiyor. Türkiye bir süredir hayati bir yol ayrımında bulunuyor. Merkezîyetçi yönetim mirasına saplanmanın bizi soktuğu yönetsel çıkmazda, küresel paradigma dönüşümünü atlamak ve bilgi dolaşımından dışlanmak gibi bir tehlikle karşı karşıyayız. Türkiye'nin sürdürülebilir bir kalkınma ivmesi yaratması, ekonomi, siyaset, sosyal mekanizmalar ve kültürü entegre eden, bilgi ekonomisine ve bilgi toplumuna geçişi hedefleyen ulusal politikalar geliştirilmesine bağlıdır. Bu politikaların eksenini ise "ulusal bilgi politikası"nın geliştirilmesi oluşturmaktadır. Bunun için, sosyo-ekonomik hayatın örgütlü kesimlerinin ve siyasi iktidarın, bu politikaların üreteceği bir yönetim platformu yaratıp ulusal iradeyi harekete geçirmesi gerekmektedir. Ulusal fayda, bilgiyi üretmek, işlemek, paylaşmak ve yönetmekten, yani küresel oyuncu olmaktan geçer. Bu bir "ulusal seferberlik" konusudur. Rekabet avantajı yaratarak küresel ekonomiden optimal faydayı sağlayacak, dengeli büyümeyi ve kalkınmayı sürdürülebilir kılacak politika ve eylem planlarını üzerinde temellendireceğimiz bir "ulusal bilgi politikası"na ihtiyacımız var.

Anahtar sözcükler: *Bilgi politikası, Bilgi ekonomisi, Bilgi toplumu, Verimlilik, İstihdam, Büyüme, Gelişme-Türkiye.*

Abstract

Knowledge-based economic approach becomes the main developmental leverage for the global economy. In this sense, increasing the productivity,

*Dr.; İstanbul Bilgi Üniversitesi İletişim Fakültesi Kuştepe Kampusu İnönü Cad. Şişli 34387 İstanbul (ozguru@bilgi.edu.tr).

the skill qualification of manpower, the national competitive advantages, and attaining sustainable development with stabilisation of growth rates depend upon the use of information and communication technologies within the realm of the targets of knowledge-based economic policies. Turkey has no other chance of fulfilling the requirements for the adequate transformation to the knowledge-based economic guidance. The formation of the information society is the primary requisite for the conduct of a knowledge-based economy, and this, in turn, implies an integration of social mechanisms, social policy and cultural environment into the new economic framework. Thus Turkey faces a difficult task to fulfil. At present, there exist even risks of missing the chance to play an effective part in the global knowledge circulation. Developing a national knowledge policy requires joint efforts of the organisations of social life and the government, at the mutual platform of which issues will be discussed thoroughly. In that respect, the creation of common national values depends upon the intensified global activities of the country in producing, processing, sharing and managing knowledge. A national knowledge policy would optimise the utility of gaining competitive advantages, stabilising economic growth and to make economic development of the country sustainable.

Keywords: Knowledge policy, Knowledge economy, Information society, Productivity, Employment, Growth, Development-Turkey.

Giriş

“Ekonomi”, bir paradigma dönüşümünün beklendiği zamanlarda birçok farklı isimle birlikte anılmaya başlanır. Hem daha kuşatıcı olur hem de daha parçalanmış. Hem her yere nüfuz eder hem de yap boz parçaları gibi dağılır. Hem katmanlaşarak boyutlanır hem de fay hattı gibi kırılarak katmanları bir-biri üzerine bindirir. Genel, toplumsal, kültürel, düşünsel ve eylemsel dönüşümü bir eksen gibi kat eder ekonomi; görece uzun bir sürece yayılan dönüşümün genetik spirali gibidir.

“Yeni ekonomi”, yeni değildir. “Yeni ekonomi” kavramı ekonomik dönüşümün başlangıcını ve “sonraki ekonomi”yi işaretlemek için kullanılır. Bir sonraki toplumu, spiralin bir döngü sonrasında dünyayı...

Bu yüzyıl başlangıcında, gelişme ve çatışmanın arasında sarkaç salınımı kurulup dağılan bir denge anında yaşıyoruz. Küresel ekonomi hangi kutbun tahakkümünde olacak; enerji mi finans mı, askeri-endüstriyel kompleksler mi sermaye dolaşım ağları mı, rakip-ortakların çatışması mı katılımın deneyimi mi, güç teknolojisi mi bilgi yönetimi mi? Ama öyle ya da böyle, bu farklı odaklar aynı ağ dünya, daha kurulurken dağılan ve algı dönüştürücü bir hızla değişen aynı “matrix” içinde bir “düzen” kurmanın peşinde olacak. İki ya da

üç mümkün gelecek senaryosu var: Çatışma-güç-denge gerilimi ve askeri-endüstriyel komplekslerin iktidarı; entegral bilgi ekonomisi, sermaye/finans/enformasyon ağlarının özgürlüğü ve bölgesel/yerel kalkınma; katılım olarak "ağ ekonomisi" (*network economy*) ve geçici/otonom güç alanlarının gelişimi...

Irak savaşı sonrası gözler Asya'da yeni kurulmaya başlayan dengelere çevrilmişti ki, Avrupa Birliği (AB) Anayasası ile kristalize olan Avrupa krizinin derinden gelen şiddeti başka denge oyunlarını açığa çıkardı. ABD şimdilik enerji-güç-finans gerilimini lehine kullanır görünüyor. AB'nin ekonomik bir güç olarak farklılaşma imkanı daralırken, yeni güç alanları "ağ" etkisiyle belirmeye başlıyor. Bunların bir kısmı Asya'nın kaçış stratejisi bakımından verimli topraklarında yayılırken, bazıları da Güney Amerika'da, ABD'nin küreselleştikçe zaafı artan denetiminde açılan gediklerden büyüyor. AB'nin stratejik hataları sayesinde ve ABD tepkisiyle giderek alışverişi artan Akdeniz bölgesini de bu denge haritasında imkan olarak işaretleyebiliriz.

Bu gerçekten kritik "an"da Türkiye kendisini nerede konumlıyor ve nereye yöneliyor? Mümkün geleceklerinin hangisini hayal ediyor? Denge oyununun neresinde oynuyor?

Türkiye bir süredir hayati bir yol ayrımında bulunuyor. Kararsızlık, ufaksuzluk, politikasızlık ve eylemsizlik zafiyeti, bir gerilim döngüsü yaratıyor. Bazı uluslar deneyimleri ve iradesi ile gerilimi "yönetebilir" ve oyunu kazanır. Bazı uluslar ise bir tür "şansa" sahiptir; yönetemediği konjonktür ve yaşadığı köklü gerilimin girdiği füzyonda, tabandan gelen güçle başka bir denge tutturur, devrim, reform, sıçrama yaşar. Bazı uluslar ise güçlü potansiyellerine ve enerjisine rağmen, bu gerilim döngüsünü daha yıkıcı bir süreç olarak yaşıyor. İktidar paylaşamadığı için gerilim de yönetilemiyor. Bu uluslar politikasızlığın bedelini şiddetle geriye itilerek ödüyor.

Zamanın giderek artan hızı içinde gerilim ve atalet dengesi gereğinden uzun bir sürece yayılıyor. Ulusun geçmişi, idealleri ve enerjisiyle yarattığı zengin imkanlar sayesinde bu bedel belli bir sınırın üzerine çıkıncaya kadar azımsanıyor. Tüm güçler konjonktürü yönetmeye odaklanırken ve politikasızlıkla konjonktür yönetilemeyeceğinden, küresel düzenin temel odaklarınca yönetilen bir küresel/bölgesel eylem planı içerisinde tutsak alınıyoruz. İşbirlikleri geliştirilemediği için rekabet de yönetilemiyor ve ulusal avantajlar kaybediliyor. Bu kaynak ve enerji yönetimi zafiyeti öngörüsüzlük ve politikasızlıkla birleşince, merkezîyetçi yönetim mirasına saplanmanın bizi soktuğu yönetsel çıkmazda, küresel paradigma dönüşümünü atlamak ve bilgi dolaşımından dışlanmak gibi bir sonuçla yüz yüze kalıyoruz.

Sosyo-ekonomik hayatın örgütlü kesimleri ve siyasi iktidar, gerilimin rasyonel yönetimini sağlayacak politikaların üreteceği bir yönetim platformu

yaratıp ulusal iradeyi harekete geçirmedikçe atalet döngüsü kırılmaz. Yoksa, son iki yüzyılın darbelerini unutmaya çalışırken yeniden ödemek zorunda kalmayı aklımıza bile getiremeyeceğimiz bir bedelle karşılaşacağız, karşılaşıyoruz.

Makroekonomik “program” politikasızlık zafiyetinin etkisiyle çözülüyor. Dış ticaret bakımından feda edilemeyecek sektörler çökerken, yatırım, istihdam ve GSYİH dengesi parçalanıyor. İş yapma maliyeti artıyor, *inovasyon* ve girişimciliğin altı oyuluyor. AB müzakere süreci atalete gömülürken, ABD politikaları odaklı askeri-endüstriyel lobinin, Orta Doğu, Rusya-Çin eksenine ve yeni ittifaklar bağlamında bölgesel oyun gücümüzü ipotek altına almasını seyrediyoruz. Uluslararası ya da bölgesel avantajı konumlayan her ekonomik ve sosyal endekste baş döndürücü bir hızla aşağılara iniyoruz.

Merkezi güç yanılması içinde rasyonellikten uzaklaşan konjonktür kurbanı siyasi-bürokratik mekanizma taktik akılla oynarken, olan rekabet avantajımıza oluyor. Siyasi-bürokratik yönetim ve sosyo-ekonomik hayatın örgütlü güçleri bir araya gelip, etkin bir yönetim ağı içinde rasyonel politikalar üretmezlerse, sadece kendi varlıkları değil ulusal geleceğimiz de tehlikede.

Türkiye şu anda bir gerilim oyununun içinde bulunuyor. Yönetemediği her durumu kazanma potansiyelinden ödeyen bir oyuncu gibi. Stratejik gücü psiko-fizik baskılarla sınırlanan, risk alamayan, blöf yapamayan, geçici yandaşlarla elini güçlendiremeyen ve her blöfü görmek zorunda kalan bir oyuncu... Devlet, hükümet, bürokrasi, iş dünyası, istihdam güçleri, sivil toplum, akademi, tüm aktörler küresel oyundaki hamlelerimizden sorumlu. Kaybedersek, hepimiz kaybedeceğiz.

Bu, bedelini ödemeye karar vermenin, hükümet ve devletin diğer yönetsel odakları dahil hiç bir kesimin lüksünde olmadığı bir ulusal atalet halidir. Kopuk çabalar değişim yaratmaz. Ortak ve genel fayda için uzlaşma, güç birliği ve yönetim iradesi gerekir. Aksi takdirde ulus küresel oyunun oyuncucağı olur. Ortak ve genel fayda, bilgiyi üretmek, işlemek, paylaşmak ve yönetmekten, yani küresel oyuncu olmaktan geçer. Bu bir “ulusal seferberlik” konusudur. Rekabet avantajı yaratarak küresel ekonomiden optimal faydayı sağlayacak, dengeli büyümeyi ve kalkınmayı sürdürülebilir kılacak politika ve eylem planlarını üzerinde temellendireceğimiz bir “ulusal bilgi politikası”na ihtiyacımız var.

Bilgi Ekonomisi ve Bilgi Politikası

Artık üretimin en temel girdisi olan bilginin üretimi, işlenmesi, dolaşımı, paylaşımı ve yönetiminin, insani ve ekonomik kalkınmanın, dolayısıyla da küresel rekabet avantajınının temel dinamiği haline gelmesi görece yeni bir

olgu. Bu olgu, “bilgi ekonomisi” kavramıyla konumlanıyor. Bilgi ekonomisi, hem mevcut sosyo-ekonomik eğilimlerin bir ürünü, hem de bir ulusal politika seçimi, politik bir hedef ya da vizyon olarak konumlanabilir.

Genellikle ileri teknoloji ve özellikle de ‘bilgi ve iletişim teknolojilerinin’ (BİT) ekonomideki kullanımıyla karıştırılan, oysa bunun ötesinde, tüm sosyo-ekonomik süreçlerde bilginin yarattığı değeri karakterize eden bilgi ekonomisi, dört temel direk üzerinde yükseliyor:

1. Yerel ve küresel bilginin ekonominin tüm sektörlerinde yaygın ve etkili kullanımını özendiren, girişimciliği teşvik eden, bilgi devriminin yarattığı ekonomik ve sosyal dönüşümlere izin veren ve onları destekleyen uygun bir ekonomik dürtünün ve kurumsal rejimin yaratılması ve bilgi toplumunun hukuksal altyapısının oluşturulması;
2. Kaliteli eğitim ve yaşam boyu öğrenimin herkesin erişimine açık olduğu, yetenekli, esnek ve yaratıcı insanlardan oluşan bir toplumun yaratılması;
3. Toplumun tüm kesimlerinin erişimine açık, etkili ve rekabetçi bilgi ve iletişim hizmet ve araçlarının oluşturulmasını sağlayan, dinamik bir bilişim altyapısının, tam rekabete açık ve yenilikçi bir bilişim sektörünün kurulması;
4. Hızla büyüyen küresel bilgi stokuna katkıda bulunan, bu stoku yerel ihtiyaçlara uyarlayan, yeni ürünler, hizmetler ve yeni iş yapış tarzlarının yaratılmasında kullanan şirketleri, bilim ve araştırma merkezlerini, üniversiteleri, düşünsel üretim odaklarını ve toplumun tüm örgütlü kesimlerini kapsayacak bir biçimde yenilikçilik ve girişimciliğin desteklendiği etkili bir ulusal yenilikçilik sisteminin ve iş ortamının yaratılması...

Ama “binayı kuran” bu dört temel direğin yanı sıra, “çatıyı çatacak” beşinci ve gizemli bir “orta direk” de vardır. Bu orta direk, bir ucunda bilgi toplumu ve bilgi ekonomisini hedefleyen bir “ulusal irade”nin oluşumunu tetikleyecek siyasal iradenin, diğer ucunda ise toplumun tabanında aşamalı olarak yaratılacak ve bilgi toplumunun dinamiklerini oluşturacak olan “kültür”ün yer aldığı bir eksendir...

“Binayı kurmak” için, bir ülke üç zor görevle karşı karşıya bulunmaktadır:

- Öncelikle, bilgi-temelli ekonomiyi kurmak ve kalıcı kılmak için tutarlı, çok yönlü bir ulusal bilgi politikasının geliştirilmesi gerekiyor. Böyle bir stratejinin anahtar unsuru ise, değişime ve bilgi paylaşımına açık bir kavramsal çerçevenin ve yönetsel modelin geliştirilmesidir.
- İkinci olarak, özel sektör, eğitimciler, bilim adamları, yenilik geliştiriciler, sivil toplum, medya ve diğer kesimler dahil olmak üzere toplumun tüm kesimlerini kapsayan ve etkin katkılarını sağlayan bir stratejinin geliştirilmesi gerekiyor.

- Üçüncü olarak, bilgi temelli ekonomiye geçişte başarının ekonominin anahtar sektörlerinin işbirliğine, koordinasyonuna ve dengeli gelişimine bağlı olduğu göz önünde tutularak, ağ yapılanmasına ve bilgi dolaşımına uygun bir altyapıyı kapsayan koşullar sağlanmalıdır.

Kısacası, daha çok ve daha kaliteli bilgiyi özgürce ve bir an önce paylaşmak zorundayız...

Fransız sosyologu Alain Touraine bir söyleşisinde Türkiye'nin üyeliğinin AB'ye sağlayacağı jeopolitik güçten söz ederken, ABD hegemonyası açısından Avrupa'nın konumu ile ilgili bir soruyu şöyle yanıtlıyor (Touraine, 2005): "Amerikan üstünlüğü, bilginin edinilmesinde, üretilmesinde, dönüştürülmesinde. Teknolojide falan değil. Yapılacak şey basit: Avrupalıların anlaması gereken, bilginin üretilmesi ve kullanılmasının, geçmişteki sanayi ve tarımın eşdeğeri olduğunu görmek." Touraine, ileri teknolojilerde Asya ülkeleri başta olmak üzere birçok ülkenin iyi durumda olduğunu, ama Amerikan üstünlüğünün özellikle üniversite sisteminden kaynaklandığını; üniversitelerin bir pompa gibi çalıştığını, seçkinleri çekip en iyilerini alıkoyduğunu, kalanları da güçlü bir etki altında evlerine yolladığını ve bu sistemin bilginin yönetimi açısından büyük bir üstünlük sağladığını söylüyor.

Touraine'in burada tanımladığı üstünlük, teknolojik öncülükten çok, bilgi ekonomisini küresel ölçekte yönlendirme üstünlüğüne dayanıyor. Artık üretimin en önemli girdisi haline gelen bilginin küresel dolaşımı, ekonominin yanı sıra, uluslararası ilişkiler, siyaset ve medya gibi değişim araçlarını da belirliyor. Küresel bilgi akışını yöneten toplumlar, uluslararası ilişkiler ağını da yönetiyor. Teknoloji üretimi bu sürecin yalnızca bir bileşeni. Teknolojinin dinamiği olan yenilikçiliğin ekonomik bir girdiye dönüşerek küreselleşmesi bilginin yönetimiyle mümkün oluyor. Bilgiyi yöneten, teknolojinin hangi alanlarda ilerleyeceğini ve ekonomik sistemde yerini nasıl alacağına da karar veriyor. Bu bağlamda bilginin küresel yönetimi, teknoloji de dahil olmak üzere birçok alanda ekonomik ve siyasal rekabet avantajının kaynağı haline geliyor.

Touraine'in Avrupa toplumlarında eleştirdiği yükseköğrenim politikalarındaki yetersizlik, AB'nin küresel ölçekte ekonomik ve siyasal atalet halinin de belirleyici kaynaklarından biri. Avrupa Komisyonu, AB ölçeğinde bilgi ekonomisine uygun insan kaynağı açığının uygun politikalar geliştirilmezse giderek büyüyeceğini öngörüyor ve bu politikaların öncelikle üniversite sistemlerinin iyileştirilmesine odaklanması gerektiğini vurguluyor.

Ülkemizde de bu konuda ciddi bir kafa karışıklığının olduğu açık. Teknoloji geliştirmeye mi odaklanacağız, yoksa teknolojiyi ulusal rekabet avantajı yaratacak bir biçimde kullanabileceğimiz bilgi ekonomisinin geliştirilmesine mi? Formel ve informal eğitim sistemimizi bilgi ekonomisine nasıl uygun hale getireceğiz?

Bilgi ve İletişim Teknolojileri, Büyüme, Verimlilik ve Kalkınma

Endüstri devrimi sonrası gelişen “ölçek ekonomileri”, küresel pazarı egemenliği altına alan belli sayıda büyük şirketin oluşturduğu “oligopoller” üretme eğiliminde olmuştur. Otomotiv, demir-çelik, petro-kimya endüstrileri, şirket yöneticilerinin neredeyse yaşam boyu istihdam edildiği, pazar paylarının aşamalı olarak inip çıktığı “istikrarlı” bir görünüm ortaya koymaktaydı. Ancak, yüzyılın ikinci yarısında yaşanan teknolojik gelişmelerin sonucunda ortaya çıkan ve özellikle küresel finans ağlarının entegrasyonu ile karakterize olan “ağ ekonomileri”, pazar dinamikleri ve rekabet stratejilerini altüst etmiştir. Ağ ekonomilerinde artık oligopoller değil, olsa olsa “geçici tekeller” vardır. Bu durum, küresel pazar paylarının kaygan ve değişken dünyasında ulusal büyüme stratejilerinin dinamiklerini de dönüştürmüştür. Teknolojik gelişmeden pay almak, özellikle de bilgi işlem teknolojileri (BİT) yatırımlarının GSYİH'daki oranı, ulusal büyüme dinamiklerinin en önemli belirleyicilerinden biri haline gelmiştir (Shapiro ve Varian, 1999, ss. 173-184).

Michael J. Boskin ve Lawrence J. Lau, 2. Dünya Savaşı sonrası ekonomik büyüme ve teknolojik gelişmeler arasındaki ilişkiyi incelerlerken, bu gelişmenin fiziksel sermayeyi ve insan sermayesini artırıcı niteliğine dikkat çeker ve bunu “Solov-nötr teknolojik gelişme” olarak adlandırır (Boskin ve Lau, 2000). Buna göre, teknolojik gelişme sermaye tasarrufu sağlar, iş gücü üzerinde uzun vadede olumsuz etkide bulunmaz; yeni iş alanlarının ortaya çıkması ve telafi mekanizmalarının devreye girmesi sayesinde, yapısal işsizlik doğurmaz. Bu bakımdan, daha yüksek sermaye yoğunluğuna sahip ülkelerin teknolojik gelişme katsayısı da yüksektir. Sonuç olarak ekonomik büyüme, hem fiziksel sermayeyi hem insan sermayesini artıran teknolojik gelişme katsayısına bağlıdır.

BİT gelişimi ekonomik büyümeye doğrudan katkıda bulunur. Bu katkı bir yandan yazılım ve hizmetler dahil toplam BİT üretimi, öte yandan da ekonominin genelinde BİT kullanımının sağladığı verimlilik artışıyla gerçekleşir. Buna BİT kullanımının mümkün kıldığı “ağ etkisi”ni, özellikle de finans ve dış ticaret ağlarının küresel ekonomi üzerindeki belirleyiciliğini de eklersek, bu ilişkinin görünenden daha derin olduğu anlaşılır. Ayrıca BİT kullanımı ve ağ etkisi, ekonominin işleyiş dinamiklerini de dönüştürerek, özellikle iş modellerinde verimlilik artışı sağlayarak ya da üretim süreçlerini inovatif bir tarzda iyileştirerek ekonomik büyümeye dolaylı etkide bulunmaktadır (Comission of the European Communities [CEC], 2001, ss. 5-7). BİT ağlarının yayılımı, mobil iletişim ve geniş bant teknolojisindeki ilerlemeler ve buna bağlı olarak e-ticaret alanındaki gelişmeler, BİT'nin gelecekte ekonomik büyümeye giderek artan bir etkide bulunacağına işaretleridir.

Teknolojik gelişmeler, rekabet dinamikleri ve ticari sınırlamalarda görülen serbestleşme eğilimi BİT ürün ve hizmetlerinin fiyatlarında düşüşe neden olmuştur. Bu düşüş, diğer emek ve sermaye biçimlerinin yerini BİT'in sağladığı iş yapma tarzlarının alması için güçlü bir teşvik haline gelmiştir. Buna bağlı olarak BİT yatırımları hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde katlanarak artmıştır. Artan BİT üretimi ise ekonomik büyümede ölçülebilir bir artış sağlamaktadır. 1995–2000 arasında endüstriyelmiş ülkelerde bu katkının toplam faktör verimliliğindeki yıllık artış yüzdesinin yaklaşık üçte birini oluşturduğu tahmin edilmektedir (Qiang, Pitt ve Ayers, 2003, s. 20).

BİT'nin ekonomik büyümeye yaptığı etki, bir yandan sermayenin derinleşmesi ve öte yandan gerek BİT üretimi gerekse BİT kullanımı ile toplam verimlilik katsayısında sağlanan artış üzerinde temellenmektedir. BİT'in verimliliğe yaptığı önemli bir katkı da, yeni ürünlerin geliştirilmesini ve fiyatların düşmesini sağlayan BİT yatırımları sayesinde olmaktadır. Bu finansal yatırımlar, işçi başına düşen gerçek sermaye değerini artırarak ve marjinal sermaye maliyetini düşürerek, BİT'e bağlı sermaye derinleşmesini sağlamaktadır. Bu derinleşme hem iş gücü verimliliğini hem de sermaye etkililiğini artırmaktadır (Andersson, 2001, s. 24). Kişi başına düşen gelirdeki en büyük artış, yüksek iş gücü verimliliğinin yaşandığı alanlarda söz konusu olmakta, bu da sermaye derinleşmesine bağlı olarak gerçekleşmektedir. Yani, sermayenin her bir işçiye sağladığı hizmetler ve sermaye ile iş gücünün birleşik verimliliği anlamına gelen çoklu faktör verimliliğindeki hızlı artış büyümeye doğrudan etkide bulunmaktadır. BİT kullanımı firmaların sermaye ve işgücünün ortak verimliliğini artırmasına imkan vermektedir. Çoklu faktör verimliliğindeki hızlı artış ise, BİT kullanımının getirdiği ağ etkisine bağlı olarak, işlem maliyetlerinin düşmesine ve daha hızlı bir yenilikçilik ivmesinin gerçekleşmesine neden olmaktadır (Organisation for Economic Co-operation and Development [OECD], 2003, ss. 7-8).

BİT üretimindeki artış, ekonomik çıktı, istihdam ve ihracat gelirlerinde artışı sağlarken, BİT kullanımı ise verimlilik, rekabet avantajı ve büyümeye katkıda bulunmaktadır. BİT sektöründe her 18 ayda bir işlemci gücünün ikiye katlandığını ortaya koyan "Moore Yasası" ile ifade edilen BİT performansındaki artış ise, BİT sektöründe toplam faktör verimliliğindeki artışın temel nedenidir. Bu artış, genel ekonomik verimlilik artışına olumlu bir etkide bulunmaktadır.

BİT kullanımının toplam faktör verimliliğine yaptığı etki, mevcut ölçümleme ve istatistik yaklaşımlarıyla tam olarak değerlendirilememektedir (Nordhaus, 2001; Castells, 1996, ss. 67-88). Ancak bu katkının özellikle iş yapma tarzlarında yeni verimlilik modellerinin geliştirilmesinden kaynaklanmakta olduğu, ürün ve hizmetlerin üretim ve dağıtım süreçlerinin BİT kul-

lanımı sayesinde daha verimli hale geldiği, yeni pazarların, yeni ürünlerin, yeni iş alanlarının ve yeni organizasyon biçimlerinin ortaya çıktığı, iş gücü kalitesinin yeni yaşam boyu öğrenim ve profesyonel eğitim sistemleri sayesinde arttığı konularında genel bir uzlaşa bulunmaktadır. Makro ekonomik büyüme, BİT kullanımının iş organizasyon ve süreçlerine getirdiği inovatif, yenilikçi dinamiklerden olumlu etkilenmektedir (Lehr ve Lichtenberg, 1999, ss. 335-362).

Ekonomide yenilikçiliğin ağırlığı iki biçimde ölçülebilir; harekete geçirdiği kaynaklar, yani bütçe, iş gücü ve ekipmanın büyüklüğü, ve ekonomik faaliyetlere yaptığı etkinin büyüklüğü yoluyla... Sürekliliği bulunan, pazar yönelimli, bölgesel ve küresel bilgi stokunu paylaşan ve ona katkıda bulunan bir yenilikçilik süreci, bilgi ekonomisinde büyümenin ve rekabet avantajı yaratmanın anahtarı haline gelmiştir. Artık rekabet avantajı, herkesin görece eşit erişim imkânı bulunan küresel pazarlara standart ürünler sunmaktan değil, yeni ürün, hizmet ve süreçleri yaratmak ve onları pazarlanabilir kılmaktan geçmektedir. Yenilikçilik, temel ve uygulamalı araştırma alanlarını ilişkilendirebilmeyi; araştırma sonuçlarını yeni ürün, hizmet, süreç ve malzemelere dönüştürebilmeyi; bu yenilikleri hızla pazara sunabilmeyi; bölgesel ve küresel araştırma ve yenilikçilik ağlarına bağlanabilmeyi mümkün kılmaktadır.

Mevcut ekonomik sistemin doğası gereği, ekonomik faaliyetlerin merkezinde "firma" bulunmaktadır. Firmaların yenilikçi hareketlerde yetkinleşmesi ve bu yetkinliği sürdürülebilir kılması, ulusal yenilikçilik sisteminin de temelini oluşturmaktadır. Bu bakımdan yenilikçilik aslında mikro ölçekte iş gören ve dönüştürücü bir ekonomik dinamik olarak ortaya çıkmaktadır. Yenilikçiliğin yayılması ise, temelinde yerel, mikro ekonomik bir fenomen olan yenilikçiliğin mezo ya da makro ekonomik bir boyut kazandığı mekanizmadır (Guellec, 1999, ss. 74-75). Özellikle KOBİ'ler gibi ülkemizin ekonomik yaşamının temel dinamiklerinden birini oluşturan bir kesimde, iş modeli ve süreç verimliliği sağlayacak BİT temelli yenilikçilik dinamiklerinin yaratılması, makroekonomik büyüme ve verimlilik artışına azımsanamayacak katkılarda bulunacaktır.

Bilgi ekonomisine geçişin küresel rekabet avantajının koşulu haline gelmesiyle birlikte, telefon hatlarının kalitesi, kişisel bilgisayar ve mobil telefon sayısı, İnternet erişimin yaygınlığı gibi etkenler artık "ulusların zenginliği" bakımından hayati önem taşımaktadır. Dolayısıyla, gelişmekte olan ülkeler açısından, BİT altyapısının durumu ve bu altyapıya erişim eşitliği, makro ekonomik büyümeyi verimliliği ve elbette kalkınmayı doğrudan ilgilendiren birer ulusal politika konusu haline gelmiştir. BİT'nin makroekonomik etkisini belirleyen diğer faktörler, yani inovatif girişimlerin finansmanını sağlayacak risk sermayesinin varlığı, esnek bir işgücü piyasası ve e-ekonomiye uygun bir iş yapma ortamının varlığı gibi unsurlar da eşit ölçüde önem kazanmaktadır.

Bireylerin BİT altyapısına yetersiz erişim düzeyi veya BİT ürün ve hizmetleri üzerindeki aşırı vergi yükü gibi etkenler, kişisel bilgisayar dağılımını ve İnternet erişiminin yaygınlaşmasını belirlemektedir. Aynı şekilde, telekom sektörünün serbestleşmesi ile ağlara erişim maliyeti azalmakta ya da gelişmiş mali piyasalar BİT yatırımlarına olumlu etkide bulunarak altyapı kapasitesini ve terminal kalitesini artırmaktadır. Dolayısıyla, özellikle gelişmekte olan ülkelerde bilgi ekonomisinin büyüme ve verimlilik üzerindeki etkisi, konuyla ilgili devlet politikalarından iş dünyasının insan sermayesi ve sosyal sermayeye yaptığı yatırım düzeyine kadar pek çok etkenle belirlenir.

Bir ülkede BİT yoluyla ekonomik büyüme ve verimliliğin sağlanması ve sürdürülebilir kılınması hedefleri, BİT'ni herkesin erişimine açacak bir teknik altyapının yanı sıra, bu hedefleri mümkün kılacak bir hukuksal altyapının ve uygun bir iş yapma ortamının kurulmasına da bağlıdır. Bu altyapının adil ve eşitlikçi olması, insani ve ekonomik kalkınmaya uygun bir ortam yaratması, ülkenin küresel rekabet avantajını desteklemesi, ancak hukuk devleti ilke ve normlarına uygun olarak demokratik bir ortamda geliştirilmesine bağlıdır (European Commission [EC], 2001).

“Önce hizmet, sonra demokrasi”, ya da “önce kalkınma sonra demokratik katılım” tarzı yaklaşımlar ülkemizi bilgi toplumuna değil, uluslararası bilgi ekonomisinin cirit attığı bir “bilgi pazarı”na dönüştürecektir.

Bilgi Ekonomisi ve İstihdam

Bilgi artık ülkelerin, şirketlerin ve bireylerin temel rekabet alanı haline gelmiştir. Bilgi temelli ekonomi iş gücü talebini de küresel ölçekte dönüştürmektedir. Fiziksel yeteneklerin yerini bilginin kullanımı, ham maddelerin dönüştürülmesi ve ucuz emek istihdamının yerini ise teknolojik uygulamalar, özellikle de BİT uygulamaları ile buna uygun kaliteli insan kaynağı almaktadır. Bilgi ekonomisinde rekabet avantajı, yeni bilgi yaratma ve işleme tarzlarına uygun, yenilikçilik yeteneği ile donatılmış bir insan sermayesi yaratılması koşuluna bağlıdır. İstihdam alanında en hızlı büyümenin bilgi temelli iş kollarında yaşanması bu durumun açık bir göstergesi olarak yorumlanabilir. “Bilgi işçileri”, ekonominin temel katma değer yaratım süreci haline gelmiş olan, bilgiyi üretme, işleme, dağıtma ve paylaşma sürecine, yani bu “gayrimaddi” ürünlerin üretim sürecini belirleyen “ağ yapısı”na uygun becerileriyle, bilgi ekonomilerinde avantajlı duruma gelmişlerdir.

BİT'in istihdam dünyasına en dolaysız etkilerinden biri işyerini fiziksel/coğrafi yerleşim özelliğinden soyutlaması olmuştur. “Tele-çalışma”, “mobil çalışma”, “tele iş merkezleri” gibi “gerçek zamanlı”, esnek istihdam biçimleri, küresel ölçekte iş gücünün örgütlenme dinamiklerini dönüştürmek-

te, küresel iş bölümünün doğasını değiştirmektedir. Bu tür kapsamlı dönüşümler, birçok avantaj sunduğu gibi, önemli riskler de barındırır. Bu yüzden bu değişimlerin “yönetilmesi” gerekir.

BİT ve bilgi ekonomisindeki hızlı gelişme çeşitli kopmalar ve bölünmeler de yaratır. Gelişmekte olan birçok ülkede mevcut kurumsal ve hukuksal çerçeve bu yeni küresel dinamiklere uyum sağlayamamaktadır. BİT, bir tür “meta teknoloji” olarak ekonominin bütünü üzerinde kapsamlı bir yayılma dinamiğine sahiptir. Ama bu devrimin “yönlendirilmesi” gerekir. Teknolojik değişim her zaman “hazır olana” avantaj sağlar. Ülkeler arasındaki farklı dönüşüm hızları ve bilgi temelli ekonomik faaliyetlere hazırlık durumları arasındaki farklılıklar, mevcut “sayısal bölünme” ve “bilgi uçurumu”ndan kaynaklanan eşitsizlikleri derinleştirmektedir. Bilgi ekonomisinin sürdürülebilir kalkınma ivmesi yaratabilmesi, diğer birçok konuda olduğu gibi, BİT’ne uygun istihdam koşullarının sağlanmasını ve esnek bir insan sermayesinin oluşturulmasını gerektirir. Bunun için de, etkin, uluslararası uyuma sahip ulusal politika ve stratejilerin geliştirilmesi ve hızla uygulanması bir zorunluluk olarak belirmektedir. Bu alanda pasif kalmak, sadece küresel ekonomiden kalıcı olarak dışlanmayla sonuçlanabilir (International Labour Office [ILO], 2001).

Bilgi temelli ekonominin ve ekonomide ağ etkisinin istihdam üzerinde doğrudan ve yapısal bir etkisi vardır. BİT gelişim hızı ve kapsamı, BİT üretim ve hizmetleriyle ilgili birçok yeni iş kolunu ortaya çıkarmıştır. Ancak bu etki daha önce var olmayan iş alanlarının doğuşuyla sınırlı değildir. BİT ile istihdam arasındaki ilişkinin asıl dönüştürücü dinamiği, BİT kullanımıyla değişen iş süreç ve modellerinde, yani “kullanıcı endüstriler”de yatmaktadır. Giderek daha çok sektör BİT uygulamaları ve hizmetlerini kullanmakta ve bu dinamik, strateji oluşturma, kaynak yönetimi, üretim, pazarlama ve firma organizasyonu bakımından çalışma koşullarını dönüştürmektedir. Aynı şekilde, genel ekonomik faaliyetler içinde payı giderek artan hizmet sektörü daha yoğun BİT kullanmakta; bu da iş gücü talebini BİT becerilerine sahip kaliteli insan kaynağına doğru yönlendirmektedir. Bu gelişmelere, bilgi ekonomisinin öncü kolu e-ticaret uygulamalarının, şirketler arası ticaret (B2B9 başta olmak üzere ekonominin geneline nüfuz etmesi olgusunu da eklersek, istihdamın yaşadığı yapısal dönüşüm daha iyi anlaşılır (EC, 2000, ss. 3-5).

BİT ürün ve hizmet üretimi sektöründe son yılların en büyük istihdam büyümesi yaşanmaktadır (OECD, 2001, s. 14). İmalat sektöründe ise tersine bir gelişme söz konusudur. İş gücü verimliliği ile toplam faktör verimliliği arasında doğrudan bir ilişki bulunmaktadır. 1990’larda en yüksek toplam faktör verimliliği artışını gerçekleştiren ülkelerin, aynı zamanda ekonomide BİT’ni en yoğun kullanan ülkeler olduğu görülmektedir. Bunlar, istihdam

büyümesinin de en hızlı yaşandığı ülkelerdir. Danimarka, Finlandiya ve İrlanda gibi İnternet yaygınlığının yoğun olduğu ülkelerde, işsizlik oranlarının da aynı hızla düştüğü gözlemlenmiştir (ILO, 2001).

Her ne kadar, teknolojik gelişme ile istihdam arasında uzun dönemde olumlu bir ilişki olsa da ve eski işler ortadan kalkarken yeni iş alanları yaratılması sonucu yapısal işsizliğin etkileri azaltılsa da, bu süreç ne otomatik, ne sancısız ve ne de eşzamanlıdır. AB kısa ve orta dönem istihdam politikalarını hızla büyüyen bilgi temelli iş gücü açığını kapatmaya odaklanmaktadır. Başka türlü bilgi ekonomisiyle rekabet avantajı yaratılamayacağı, Lizbon stratejisinin sektöre uğrayacağı ortadadır. Türkiye için de, bilgi ekonomisine uygun, BİT becerilerine sahip, esnek ve kaliteli bir insan sermayesi yaratma hedefine odaklanmış, küresel uyumlu, risk yönetebilen ve kamu yararına avantaj yaratabilen bir ulusal istihdam politikasının oluşturulması hayati öncelik taşımaktadır (Lopez-Bassols, 2002).

BİT sektörünün kendisi istihdam artışının en hızlı olduğu alanlardan biridir. BİT istihdamının toplam istihdamdaki payı giderek büyümektedir. Ancak bu konuda ülkeler arasında derin farklılıklar bulunmaktadır. Ülkelerin gelişmişlik düzeylerinin yanı sıra, yeterince rekabetçi bir yapıya sahip olup olmamaları, ulusal BİT ve bilgi toplumu politikalarının durumu, uygun hukusal altyapıya sahip olup olmamaları gibi birçok unsur belirleyici olmaktadır.

Bilgi ekonomisi, BİT ve istihdam ilişkisini daha geniş açılı bir perspektifle, insan sermayesi ve sosyal sermaye arasındaki ilişki ve bilgi toplumu hedefi ile uyum açısından konumlamakta yarar vardır. Bilgi toplumuna uygun bir insan sermayesi ve sosyal sermayenin yaratılması hedefi, ekonomik büyüme ve uyumun sağlanması, toplumsal uyum ve birlikteliğe ulaşılması ve bireylerin refaha kavuşturulması ile ilgili daha geniş kalkınma hedeflerinin ayrılmaz bir parçasıdır. “İnsan sermayesi”, kişisel, sosyal ve ekonomik refahı mümkün kılan bilgi, beceri, uzmanlık ve davranış bütünü; “sosyal sermaye” ise, gruplar içinde ya da arasında ortak hedeflere ulaşmak için işbirliğini kolaylaştıran, kurallar, değerler, kültür, adetler ve eylemlerin paylaşımıyla kamusal hayata katılımı sağlayan ağ yapıları olarak tanımlanabilir (CEC, 2003, s. 14). İnsan sermayesi ve sosyal sermayenin, ekonomik büyümeye veya sağlık, yönetim, kurumsal çerçeve, demokratik katılım gibi diğer hayati alanlara katkıda bulunabilmesi için, etkileşim içinde olmaları ve karşılıklı olarak güçlendirilmeleri gerekir. Bu iki boyut arasındaki içsel etkileşim ilişkisi, bilgi toplumunda, bilgi üretimi, işlenmesi, biriktirilmesi, dağıtımı, paylaşımı ve kullanımını faaliyetlerinin bireyler arasında toplumsal bir bağlamda gerçekleşmesine dayanır. Bilgi, insan ve toplum, dinamik bir ilişkiyle birbirine bağlanır.

Bu bağlamda BİT, avantaj kadar risk de doğurur. İnsan sermayesi ve sosyal sermayenin uyumlu gelişimi bakımından, BİT erişiminde yaşanan eşitsizlikler, yani sayısal bölünme ve bilgi uçurumu ciddi bir risk olarak ortaya çıkmaktadır. Aynı biçimde, bilgi toplumuna uygun becerilerin kazanılması için en temel kanal olan eğitimde BİT kullanımı bakımından yaşanan eşitsizlikler de ciddi bir risk olarak belirlemektedir. Tüm bu riskler sosyal parçalanma tehlikesini artırmakta ve insan sermayesinin gelişimini tehdit ederek kalkınma ivmesini sınırlamaktadır. Bu bakımdan bilgi, insan sermayesi ve sosyal sermayeyi etkileşime sokacak ulusal istihdam politikalarının geliştirilmesine öncelik verilmesi gerekir.

Avrupa Birliği'ni "geleceğin en dinamik bilgi ekonomisi" haline getirmeye odaklanan ve somut ifadesini "e-Avrupa" programında bulan "Lizbon stratejisi", bilgi ekonomisine uygun insan sermayesi ve sosyal sermayenin yaratılması hedefini, "Avrupa İstihdam Stratejisi"nin temeline yerleştirir. Çünkü, BİT uygulama ve hizmetleri başta olmak üzere, bilgi toplumuna uygun becerilerle donatılmış insan sermayesi konusunda Avrupa'da yaşanan yetersizlik, bu hedefi gölgeleyen önemli bir eksiklik olarak algılanmaktadır. "Bilgi Toplumunda İstihdam ve Toplumsal Boyut" adlı çalışma grubunun Avrupa Komisyonu'na sunduğu "Bilgi Toplumunda İş Stratejileri" adlı rapor, tüm Avrupa'da geçerli olacak bilgi toplumu istihdam stratejisinin ana hatlarını konular (EC, 2000). Bu strateji, dört köşe taşı üzerinde temellenir: istihdam edilebilirlik; girişimcilik; uyum sağlayabilirlik; eşit fırsat...

"Herkes ve herkesin erişimine açık bir istihdam ortamı"ni hedefleyen bu stratejinin ana eksenini "eğitim" ve "kalite" kavramları oluşturur. Çünkü, bir yandan BİT ve bilgi toplumu becerilerini kazanmış bir insan sermayesinin yaratılması için bu amaca uygun bir eğitim ve yaşam boyu öğrenim sisteminin oluşturulması; öte yandan istihdamın sürdürülebilirliği ve yapısal işsizliğin önüne geçilebilmesi için iş gücü kalitesinin yaşam kalitesiyle birleştiği bir çalışma ortamının yaratılması gerekmektedir (CEC, 2002). AB ölçeğinin de ötesinde, bu yaklaşım bilgi ekonomisine uygun bir istihdam stratejisinin uluslararası boyutta kabul gören kuralı haline gelmiştir.

Bilgi ekonomisine geçiş sürecinde, "bilgi becerileri"nin farklı düzey ve niteliklerde katma değer yarattığı bir istihdam kanalı oluşturmak için, bilgiyi işleme, sorun çözme, hem bağımsız olarak hem de takım halinde çalışabilme yetenekleriyle donatılmış, dinamik, risk alabilen, düşünen insanların yetiştirilmesi gerekir. Bilgi ekonomisinin ihtiyaç duyduğu bu eğitilmiş, yaratıcı, yetenekli ve çok işlevli istihdam kanalını yaratmanın yolu kuşkusuz eğitimden geçmektedir. Yeni sosyo-ekonomik paradigmlar nasıl iş yapma ve istihdam tarzlarını, topluluk ilişkilerini, yönetsel süreçleri dönüştürüyorsa, geleneksel eğitim ve öğrenim sistemlerini de dönüştürmektedir. Gerek AB entegrasyon

sürecinde yaşanan hızlanma, gerekse Türkiye'nin sürdürülebilir bir kalkınma atılımına duyduğu yakıcı ihtiyaç, bilgi ekonomisine uygun istihdam için köklü bir eğitim reformunu kaçınılmaz hale getirmektedir.

Müzakere Süreci ve Avrupa Birliği Bilgi Politikaları

Avrupa Birliği'ni "dünyanın en dinamik ve rekabetçi bilgi ekonomisi" haline getirmeyi amaçlayan ve "daha yüksek büyüme, daha çok ve daha iyi iş imkanları ve daha yaygın bir toplumsal katılım" hedeflerine yönelik Lizbon Stratejisi, bu hedeflerin anahtar yüklenicisi olarak BİT'ni konumlamıştır. Bu stratejinin eylem planı ise eAvrupa Girişimi ile ortaya çıkmıştır. Mevcut eylem planı 2005 bitiminde sona ermiştir. Avrupa Komisyonu 2005 sonrası bilgi toplumu politikaları konusunda bir çerçeve çizmek amacıyla önemli bir belge yayınlamıştır: "2005 Sonrası Avrupa Bilgi Toplumunun Önündeki Konular" (CEC, 2004).

Ulusal gündemimizin AB entegrasyonuna kilitlendiği bu dönemde, Birliğin gelecek projeksiyonu hakkında fikir veren bu strateji belgesinde yer alan politika konularını ana hatlarıyla konumlamak ve ilgili alanlarda ülkemizin acil politika ihtiyaçlarıyla ilişkilendirmek, söz konusu entegrasyonun gözden kaçan boyutunu, yani "bilgi ekonomisine geçiş ve bilgi toplumuna dönüşmek" hedeflerini hatırlamamıza yardımcı olabilir.

Belge, eAvrupa 2005 Eylem Planı'nın kısa bir değerlendirmesini yaparken BİT'nin öncü rolünün artık meşrulaştığını ortaya koymaktadır. AB'nde BİT donanım ve hizmet sektörünün kendi başına önem arz eden bir sektör haline gelmesi bir yana, verimlilik artışı ve rekabet avantajı yaratmak bakımından BİT merkezi bir konuma yerleşmiş durumdadır. İthalat odaklı donanımı bir tarafa bırakırsak, ülkemizin BİT temelli hizmet ve yazılım sektörünün temsil ettiği iş hacmi ortadadır. BİT yatırımlarındaki düşük oran ve yavaşlıktan şikayet eden AB'nde toplam ar-ge harcamalarının %18'i BİT'ne ayrılırken, ülkemizin zaten zayıf ar-ge yatırımındaki BİT payı net bir şekilde ölçülememektedir. AB'nde 1995-2000 yılları arasında toplam verimlilik artışında BİT'nin payı %40 olarak gerçekleşirken, bu oranın ülkemizdeki sayısal karşılığını tahmin etmekte bile zorlanmaktayız. BİT'nin yurttaş katılımı ve yaşam kalitesinde sağladığı artış konusunda biraz daha iyi konumda olduğumuz söylenebilir. E-Devlet alanında önemli projeler hayata geçirilmeye devam edilmekte ve kamu sektöründe hizmet kalitesi BİT kullanımıyla her gün biraz daha artmaktadır. Ancak bu hizmetlerin toplumun bütünü için eşit bir hak haline gelmesi bakımından daha yapacak çok şey bulunmaktadır.

Avrupa Komisyonu'nun yayınladığı söz konusu rapor, öncelikle BİT'nin sunduğu potansiyellerin tüm AB ülkelerine yayılabilmesi için, bu alanda

şimdiye dek konumlanan bazı politikaların yeni üye ve aday ülkeleri de içine alacak bir biçimde geliştirilerek uygulamaya konulmasının önemine değinmektedir. AB müzakere sürecine girmiş bir aday ülke olarak Türkiye'nin de bu politikaların adaptasyonu ve yerleştirilmesine öncelik tanınması gerekmektedir.

Bu politika alanlarının başında İnternet erişim kalitesinin ve özellikle de yaygınlığının artırılması gelmektedir. Temmuz 2004 itibarıyla AB nüfusunun %80'i geniş bant hizmetlerinden yararlanabilecek durumdayken, geniş bant abonelerinin %7,7 düzeyinde kalması, bu teknolojilerin yaygınlaştırılması ile ilgili daha etkin politikaların yeni frekans ve erişim düzenlemeleriyle geliştirilmesi gereğini ortaya koymaktadır. Bu noktada üçüncü kuşak mobil hizmetler gibi teknolojilerin gelişimi, özellikle Türkiye gibi ülkeler için önemli fırsatlar sunmaktadır.

2003 yılında yürürlüğe giren AB elektronik iletişim çerçeve düzenlemesinin Birlik genelinde uyumlaştırılması başta olmak üzere, fikri hakların korunması, mobil ve mikro ödeme kurallarının getirilmesi, mahremiyetin korunması, AB ölçeğinde yasa infaz kurumlarının geliştirilmesi gibi düzenleme konuları BİT'nin gelişim ivmesinin artması için öncelikli politikalar olarak belirlenmiş durumdadır. Bu düzenlemelerin teknoloji gelişim hızına uyum gösterecek, BİT alanında daha etkin yatırım, daha fazla inovasyon, daha az maliyete daha yeni hizmet için uygun bir çevre sağlayacak bir biçimde geliştirilmesi gerekmektedir.

Stratejik politikaların geliştirilmesi gereken bir başka alan ise, küresel BİT pazarında yaşanan hızlı gelişmelere AB'nin ayak uydurması ile ilgilidir. Pazara sürekli yeni oyuncular girmekte ve rekabet artmaktadır. 1992 ve 2001 arasında Çin, Hindistan ve Brezilya gibi ülkelerde BİT harcamaları yılda %20 ile %30 arasında artış göstermiştir. AB'nin bu gelişmeleri daha yakından izlemesi ve ağ yapılarının küresel yönetiminde daha fazla söz sahibi olması hayati bir öncelik olarak ortaya çıkmaktadır. Bu öncelik AB'nin ABD karşısında rekabet edebilmesi için de geçerlidir. Bu bakımdan, Türkiye'nin BİT sektörüne daha fazla yatırım yapması, özellikle yazılım ve servis ihracatını geliştirmesi, küresel rekabet avantajını artırmasının yanı sıra AB entegrasyon sürecindeki konumunu da güçlendirecektir.

Avrupa Komisyonu'nun raporu, BİT bağlantılı Ar-Ge çalışmalarının geliştirilmesini, bilgi ekonomisine geçiş bakımından en öncelikli konulardan biri olarak konulamaktadır. Avrupa Araştırma Alanı'nın oluşturulması için geliştirilen "çerçeve programlar"da BİT payının artırılması yeni bilgi toplumu politikasının temel hedeflerden biridir. Bu bağlamda rekabetçiliği artıracak bir yenilikçilik sistemini öngören yeni bir çerçeve programın geliştirilmesi planlanmıştır (CEC, 2005). "Rekabetçilik ve İnovasyon Çerçeve Programı" adını

taşıyan bu yeni programın üç anahtar temaya odaklanması öngörülmektedir: iş ortamının BİT-temelli olarak iyileştirilmesi; endüstri tarafından yönlendirilen “teknoloji platformları” ile yenilikçiliğin rekabetçiliği artıracak bir tarzda uygulama düzeyinde geliştirilmesi; KOBİ’ler başta olmak üzere girişimciliği ve rekabet avantajını güçlendirmeye yönelik bir AB yenilikçilik politikasının tüm Avrupa ölçeğinde entegrasyonu...

6. Çerçeve Programı’na güçlkle entegre olup, gereğince yararlanılmadığı gerekçesiyle katılımın devamı konusunda isteksiz olduğumuz bir noktada, aday ülke olarak bu programlara katılma kararlılığını göstermemiz büyük önem taşımaktadır. Aslında proje yönetimi kültürümüzün gelişmemesinden kaynaklanan verimsizliği bahane etmekten vazgeçip bu programlara daha etkin katılırsak, belki de iş ortamı, yenilikçilik ve rekabet avantajı arasındaki ilişkiyi doğru bir biçimde kurma şansımız olur. Yenilikçiliğin çok paydaşlı bir yapıda, iş temelli olarak, kamusal-özel işbirlikleriyle geliştirilmesi için bu programlar önemli fırsatlar sunmaktadır.

AB bilgi toplumu politikalarının geliştirilmesi gereken diğer boyutları konusunda 2005 sonrası AB bilgi toplumu politikaları raporu şu açılımları sunmaktadır: güvenlik tehditleri ve siber-suçlar konusunda daha güçlü bir uluslararası ve bölgesel işbirliğinin geliştirilmesi; BİT alanında önemli bir hizmet sağlayıcı ve kullanıcı olarak kamu sektörünün, satın almalar başta olmak üzere daha fazla ve daha verimli BİT kullanımının sağlanması (e-devlet hizmetleri, e-sağlık, e-öğrenme gibi konularda iş dünyasının ve yurttaşların ihtiyaçlarına göre özelleştirilmiş hizmetlerin geliştirilmesi); özellikle küçük ölçekli işlerin rekabet avantajı kazanabilmesi için karşılıklı işlerlik standartlarının ve müşteri-odaklı BİT çözümlerinin geliştirilmesi...

Rapor, bu konularda gelişim sağlanabilmesi için tüm üye ve aday ülkelerin bilgi toplumu politikalarının birbirleriyle uyumlu hale getirilmesini bir zorunluluk olarak konumlamaktadır. Müzakere sürecindeki bir aday ülke olarak Türkiye, AB ile tutarlı bir bilgi toplumu politikasının bu yeni perspektifler ışığında geliştirilmesine öncelik vermek zorundadır.

Raporda, yurttaşlar, iş dünyası ve devlet arasında yeni iletişim ve etkileşim yolları, yeni toplumsal ve ekonomik yapılanmalar ve yeni yönetim tarzları geliştirmek için, 2006 başından itibaren konumlanacak “yeni Avrupa bilgi toplumu vizyonu”nun odaklanması gereken alanlar şöyle sıralanmaktadır: içerik ve hizmetler; e-katılım ve yurttaşlık; kamu hizmetleri; beceriler ve çalışma hayatı; bir anahtar sektör olarak BİT; karşılıklı işlerlik standartları; güven ve güvenilirlik; ve iş ortamında BİT kullanımının artırılması...

Görsel-işitsel ve çoklu medya içeriği ve hizmetleri konusunda önemli pazar fırsatları bulunduğu dikkat çekilen belgede, bu alanda Avrupa’daki gelişmenin oldukça yavaş olduğu belirtilmektedir. Bu bağlamda gerek mobil

ödemelere imkan veren finansal hizmetler ya da mevcut fikri hak kuralları içerisinde içerik kullanımını yasal kılacak uyumlaştırmalar gibi düzenleme çalışmalarına, gerekse karşılıklı işlerlik standartlarının geliştirilmesi, erişim imkanlarının artırılması gibi pazar çalışmalarına öncelik verilerek bu sektörün önünün açılması önerilmektedir.

e-Avrupa vizyonunun temelini oluşturan “herkes için adil ve erişilebilir BİT hizmetleri” konusunda daha yapılacak çok şey olduğu belirtilen raporda, “e-katılım” politikalarının üye ve aday ülkeleri kapsayacak bir biçimde tüm Avrupa ölçeğinde geliştirilmesinin hayatiyeti vurgulanmaktadır. Gündelik hayatta artan BİT kullanımının tehditleri de beraberinde getirdiği, yeni ve karmaşık teknolojilerin toplumun bazı kesimlerinin dışlanması riskini doğurduğu vurgulanarak, ulusal, bölgesel ve yerel düzeyde politikalar geliştirilmesi gereğine dikkat çekilmektedir. Bu politikaların, yeni dijital bölünme risklerini önleyecek, teknolojilerin kullanımını kolaylaştıracak içerik ve hizmetlerle, toplumun tüm kesimlerini hedefleyen bir “dijital okuryazarlık” seferberliğine odaklanması önerilmektedir. Aday ülke olarak ülkemizin de bu hayati konuya öncelik vermesi gerektiği açıktır.

Gerek demokrasi ve şeffaflığı artırmak, gerekse hizmet kalitesini iyileştirmek için kamu hizmetlerinin sunumunda BİT kullanımı konusunda Avrupa'nın önünde önemli tehditler bulunmaktadır: kamu sektöründe BİT yatırımlarının yetersizliği; hizmetler arasında karşılıklı işlerliğin sağlanamaması; ülkeler arasında konuyla ilgili yasal düzenleme uyumsuzluğu; kimlik yönetimi ve mahremiyet konularına bağlı güvenilirlik sorunları... Avrupa Komisyonu, bu bağlamda elektronik imza gibi araçlarla desteklenecek bir biçimde, kamu hizmetlerinin sınır ötesi boyutunun geliştirilmesini ve tüm Avrupa ölçeğinde tek duraklı bir kamu hizmet kapısının yaratılmasını önermektedir.

Avrupa Komisyonu, “en önemli politika konusu” olarak gördüğü, tüm yurttaşlara BİT temelli çalışma becerilerinin kazandırılması sorununu AB istihdam yaklaşımının temelini koymaktadır. ABD ve Avrupa arasındaki verimlilik uçurumunun kapatılmasının ve Avrupa bilgi ekonomisinin küresel rekabet avantajı sağlamanın yolunun bilgi becerilerine sahip bir iş gücünün yaratılmasından geçtiği ısrarla vurgulanmaktadır.

Bilişim teknolojisi, elektronik iletişim ve görsel-işitsel pazarları kapsayan BİT, önünün açılması gereken, gelişimiyle diğer sektörleri tetikleyecek bir “anahtar sektör” olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda, BİT temelli Ar-Ge çalışmalarına ayrılan desteğin artırılmasına öncelik verilmektedir.

Hızla gelişen BİT ortamında karşılıklı işlerlik standartlarının konumlanarak teknolojilerin uyumlaştırılması önemli bir hedef olarak ortaya çıkmaktadır. CEN, CENELEC, ETSI gibi Avrupa standardizasyon kurumlarının,

endüstri paydaşlarının da katılımıyla bu konuda ortak çözümler üretmek için yeniden yapılandırılması planlanmaktadır.

Güvenlik, mahremiyet ve veri koruması, fikri haklar koruması ve sektörün yönetişimi konularının yurttaşların bilgi toplumuna duyduğu güvenin artırılması için öncelikli olduğundan hareketle, Avrupa Komisyonu bu alanlarda tüm Avrupa ölçeğinde bir işbirliği platformu geliştirmeyi öngörmektedir.

İş dünyasında verimliliği ve rekabet avantajını artırmak için BİT kullanımının teşvik edilmesi bakımından önemli bir yol alındığı, ancak özellikle yeni iş kurma aşamasında BİT potansiyellerinden yararlanmak bakımından hala ciddi maliyet sorunlarının bulunduğu tespiti, raporun önemli noktalarından biridir. Avrupa, verimlilik artırıcı BİT uygulamalarına ABD kadar yatırımda bulunamamakta ve ekonomide KOBİ büyüklüğünün ulaştığı boyutlar bunun en önemli nedeni olarak ortaya çıkmaktadır. Bu bakımdan KOBİ'lerin BİT yatırımlarını artıracak yeni politikalar, uygulamalar ve teşvik modellerinin geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır. Bu konu, KOBİ büyüklüğünün damgasını vurduğu Türkiye ekonomisi için de tümüyle geçerli bir önermedir.

2006 Avrupa bilgi toplumu vizyonunun hareket noktası, BİT'nin olumlu ekonomik ve toplumsal etkilerinin, üye ve aday ülkeleri kapsayacak bir biçimde, tüm Avrupa ölçeğinde daha yaygın ve etkin bir boyuta taşınması olarak tanımlanabilir.

3 Ekim'den bu yana kamuoyunun gündemi büyük ölçüde AB müzakere sürecinin başlamasına odaklanmış durumdadır. Verilen tavizler veya geleceğin belirsizliği bir yana, herkes bu sürecin nasıl işleyeceğini, açılacak dosyaları ve yaratacağı sorunları tartışmaktadır. Tarım gibi dosyaların zorluğu herkesin dilindedir. Ama ilginç olan, hükümetin "önce kolay dosyalarla başlayarak zaman kazanacağız" yaklaşımı içinde olması ve ilk iki "kolay" dosyanın bilim-teknoloji ve eğitim olarak belirlenmesidir.

Yenilikçilik ve ar-ge'nin geliştirilmesi başta olmak üzere bilim ve teknoloji alanında AB politikalarıyla uyumsuzluğumuz, ayırdığımız yetersiz kaynağı dahi nasıl kullanacağımızı bilemememiz, çerçeve programlara katılımı sergilediğimiz verimsizlik ortadadır. Eğitim sistemimiz ise daha vahim bir tablo çizmektedir. Bilgi ekonomisine uygun istihdam açığımızı dahi ölçememekteyiz. Üniversite – sanayi işbirliğini geliştirmek için hiçbir şey yapmıyoruz. E-öğrenim konusunda henüz mevzuatı bile belirlemiş değiliz. Bilgi ekonomisi ve bilgi toplumunun esnek ve dinamik eğitim modeli olan yaşam boyu öğrenim konusunda herhangi bir politika geliştirmedik. AB politikalarına uyum göstermemizin yolu bu bakımdan köklü bir eğitim reformundan geçmektedir.

O zaman bu dosyaların neresi “kolay”dır? Herhalde söylenilmek istenen, bu konuların görece “soyut” olması ve tarım gibi dosyalardan farklı olarak kamuoyunda gürültü koparmayacağına düşünülmesidir. Yoksa bu dosyaları “kapatmamız”ın hiç de o kadar kolay olmadığı ortadadır.

Bilgi ekonomisi ve bilgi toplumu vizyonu, konuyla doğrudan ilgili bu iki dosya dışındaki diğer müzakere dosyalarında da karşımıza çıkacak bir hayalet gibidir. Kamu yönetimi verimliliğinden iş yapma ortamının iyileştirilmesine, katılımcılığın artırılmasından istihdam kalitesine, tarımdan sağlığa her konu artık dönüp dolaşıp BİT'nin anahtar rolüne bağlanmaktadır.

AB'nin 2005 sonrası bilgi toplumu vizyonu, BİT'nin olumlu ekonomik ve toplumsal etkilerinin, üye ve aday ülkeleri kapsayacak bir biçimde, tüm Avrupa ölçeğinde daha yaygın ve etkin bir boyuta taşınmasına odaklanmıştır. Dijital okuryazarlık seferberliği, BİT becerilerine sahip iş gücü yaratılması gibi konulara öncelik verilmektedir. AB müzakere sürecinin her adımında karşımıza çıkacak bu konuları, tutarlı ve ulusal uzlaşya sahip bir bilgi ekonomisi ve bilgi toplumu politikası geliştirmeden ele almamız çok zor görünmektedir.

Lizbon Stratejisi uyarınca Avrupa Komisyonu her yıl, ABD ve Japonya gibi ülkelerle karşılaştırmalı olarak, üye, aday ve ortak ülkelerin yenilikçilik performanslarını değerlendiren bir rapor ve endeks yayınlamaktadır (*European trend chart on innovation, 2005*). Raporun değerlendirme ölçütleri, inovasyonun itici güçleri, bilgi yaratımı, yenilikçilik ve girişimcilik, uygulamalar, fikri mülkiyet hakları, yani yenilikçiliğin beş boyutu temelinde, yönetim politikaları, eğitim, kamu ve özel sektör Ar-Ge harcamaları, katma değerli yeni ürün ve hizmetlere dayalı ihracat, ileri teknoloji sektörlerinde istihdam, BİT harcamaları, patent sayıları gibi birçok göstergeye dayanmaktadır.

Avrupa inovasyon endeksi 2005 sonuçları ne yazık ki ülkemiz açısından hiç de hayırlı değildir. Raporda ülkeler, “öncü”, “ortalama performans gösterenler”, “tutunanlar” ve “kaybedenler” olarak dört gruba ayrılmaktadır. Estonya, İspanya, Bulgaristan, Polonya, Slovakya ve Romanya ile birlikte “Kaybedenler Kulübü”nde yer alan Türkiye, 0,06 puanla endekste sonuncudur. Hemen önümüzde bulunan Romanya'nın puanı 0,16 iken, endeksin lider ülkesi İsveç ise 0,72 puana sahiptir. Rapor, mevcut koşullarda AB ortalamasına ulaşılması bakımından gereken süreyi, “tutunanlar” için 20 yıl, “kaybedenler” için ise 50 yıldan fazla olarak öngörmektedir.

Söz konusu rapora ek olarak yayınlanan “İnovasyonda Güçlü ve Zayıf Yanlar” raporu, Türkiye'nin eğitim, geniş bant penetrasyon oranları, kamu ve özel sektör ar-ge ve BİT harcamaları bakımından AB ortalamasının çok altında olduğunu; eğitim ve kamu ar-ge harcamaları açısından görece bir

iyileşme gözlense de, özel sektör ar-ge yatırımları ve BİT harcamaları, özellikle de ileri teknoloji ürünlerinin ihracattaki payı için aynı şeyi söylemenin mümkün olmadığını ifade etmektedir (Arundel ve Hollanders, 2006). Rapor, Türkiye ve grubundaki ülkeler için, yönetim temelinde daha etkili bir yenilikçilik politikası geliştirmeyi ve ulusal öncelikleri bu politikaya bağlı olarak gözden geçirmeyi önermektedir.

Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu, Avrupa İnovasyon Endeksi 2005 sonuçları bağlamında önemli bir saptamada bulunmaktadır: "Türkiye'nin yenilikçilik temelinde, ihracata dayalı bir büyüme ve ulusal rekabet gücü stratejisi oluşturup uygulaması şarttır. Sanayinin rekabet gücünün yaratılmasında temel faktörlerden biri olan yenilikçilik performansının artırılması için, hem eğitim sistemi hem de reel sektör yatırımları bilgi ve iletişim teknolojileri, biyoteknoloji, nanoteknoloji, uzay teknolojileri gibi ileri ve öncü teknolojilere yönlendirilmelidir" (Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu [TİSK], 2006). Bu çağrıya kulak vermek ve ilgili tüm tarafların katılımıyla acilen bir ulusal yenilikçilik politikası geliştirmek zorundayız. "Mevcut koşullar" değiştirilebilir.

Sonuç

Bugüne kadar Türkiye'de şura, zirve, kurultay, kongre, atölye gibi pek çok platformda bilgi ekonomisi, bilgi toplumu ve ulusal bilgi politikası ile ilgili bir dizi stratejik çalışmada bulunulmuştur. İlgili sivil toplum kuruluşları bu çalışmaların sentezini kamu yönetimine de sunmuşlardır. Dolayısıyla bu öncelikli konuyu ulusa bir politika haline dönüştürmek için gereken uzlaşma zemini bir biçimde oluşturulmuş durumdadır. Nitekim, stratejik çalışmaların özellikle doğru iş modelleri üzerinde kurgulanan, fizibilitesi iyi yapılandırılmış, risk analizleri ile güçlendirilmiş bir "eylem planı"na odaklanması gerektiği konusunda görüş birliğine varılmış görünmektedir. Yani son beş yıldır değerli zamanımızı politikasızlık zafiyetiyle, önceliklendirilmemiş ve yapılandırılmamış "eylem listeleri"yle harcamış da olsak, artık doğru bir başlangıç yapmak için elimize bir fırsat geçmiştir.

Stratejinin başarıya ulaşması için anahtar nokta, uzlaşa ve her şeyden önemlisi bu uzlaşının nasıl oluşturulacağıdır. Dolayısıyla sosyo-ekonomik hayatın örgütlü kesimlerinin ulusal bilgi politikası çalışmalarına aktif katılımı hayati önem taşımaktadır. Ne siyasi irade ne de siyasi-bürokratik mekanizma tek başına ulusal iradeyi tetikleyemez.

Türkiye'nin sürdürülebilir bir kalkınma ivmesi yaratması, aktif bir dış işleri politikası ve iç iletişim ile eklemlenmiş, ekonomi, siyaset, sosyal mekanizmalar ve kültürü entegre eden, bilgi ekonomisine ve bilgi toplumuna geçişi

hedefleyen ulusal politikalar geliştirilmesine bağlıdır. Bu politikaların hayata geçirilmesindeki anahtar, kamu, özel sektör, emek güçleri, akademi ve sivil inisiyatifler olmak üzere tüm tarafları karar ve uygulama süreçlerine dahil eden etkin bir yönetim ağı kurulmasıdır.

Bu ülkedeki politikasızlık zafiyetinin en önemli belirtilerinden biri, dış ilişkiler, siyaset, ekonomi ve kültür alanlarının birbirleri ile doğru ilişkilendirilmemesidir. Sürdürülebilir kalkınma yaratmak ve ülkenin rekabet avantajını güçlendirmek, bu temel alanları ve ilgili aktörlerini doğru bir biçimde entegre etmeye bağlıdır. Yoksa yapılanlar günü kurtarmak ve konjektür tarafından yönetilmekten öteye gidemez, politika üretilemez. Bu temel yönetim alanları birbirlerini belirler.

Politika üretimi bir yanda vizyon ve asli hedeflerin diğer yanda da temel uygulama kanallarının olduğu bir süreçtir. Hedefler ve kanallar birbirleriyle uyumlu olmak zorundadır. Örneğin istihdamı artırmak ve katma değer yaratmak hedefi, istihdam kalitesinin artırılması ve iş alanlarında bu kaliteye talep yaratacak verimlilik dönüşümleri olmadan, istihdam sistemini güvenceye kavuşturmadan ulaşılamaz.

Türkiye'nin rekabet avantajı yaratabileceği kalkınma kanalları aşağı yukarı bellidir: katma değerli ihracatın artırılması; ülke ekonomisinin en önemli büyüklüğü KOBİ'lerin iş süreçlerinin verimli hale getirilmesi; AB entegrasyonunu doğru yöneterek küresel ekonomiye ve uluslararası topluluğa avantajlı entegrasyon sağlanması; sektörler arası ve sektör içi doğru kümelendirme stratejileriyle küresel rekabet avantajı yaratılması; komşu ve bölge ülkeleriyle özel işbirlikleri geliştirerek bölgesel dengelerin lehimize çevrilmesi... Bu bakımdan, tüm ekonomik ve sosyal güçleri kalkınma hedefleri doğrultusunda koordine edebilecek temel eksen ise bilgi ekonomisi ve bilgi toplumu stratejileridir.

Türkiye'ye "müzakereci ülke" statüsü kazandıran 3 Ekim 2005 tarihinden bu yana AB serüveninde en riskli aşamaya girmiş bulunuyoruz. Avrupa'da yükselen Türkiye karşıtlığıyla birlikte, ulusal iktidarın AB müzakere sürecini yönetmek konusunda sergilediği atalet hali, bizi bekleyen tehlikenin büyüklüğüne işaret ediyor.

Son üç yıl içerisinde "kağıt üzerinde" büyük sıçramalar gerçekleştirdik. Ancak şimdi bu sıçramaların "eylem alanında" da karşılığını bulması gerekiyor ve bu son derece zorlu bir yol. Tarım, çevre, rekabet hukuku gibi kritik dosyaların açılmaya başlanmasıyla, AB karşıtlığının iş çevreleri de dahil toplumun birçok kesiminde yükselme kaydetmesi kaçınılmaz. Uyum sürecine direncin kamu kesimi başta olma üzere artacağını, son zamanlarda işaretleri görülmeye başlanan provokasyonların şiddetleneceğini öngörmek zor değildir. Bu siyasi, toplumsal ve ekonomik gerilimin, Kuzey Irak, İran ve

Suriye'ye yönelik ABD oyunlarıyla kışkırtılan ve bölgeye hakim olan kaosun etkisiyle daha da güçleneceği varsayılabilir.

Peki siyasi iktidar bu tehlikeli gerilimi nasıl yönetmeyi planlamaktadır? Hükümetin bu güne kadar AB konusunda aldığı desteğin de gücüyle daha geniş bir toplumsal uzlaşma zemini araması, daha dinamik ve esnek bir strateji geliştirerek ilgili tüm tarafları sürece dahil edecek etkin bir yönetim modelinde ulusal politikalar geliştirilmesi için öncülük etmesi beklenir. Bu politikaların, AB içindeki Türkiye karşıtlığını ve ülkedeki AB muhalefetini dayanaksız bırakacak bir biçimde, AB'nin kendisinin de henüz gerçekleştirmekte yetersiz kaldığı, bilgi ekonomisine ve bilgi toplumuna geçişle küresel rekabet avantajı yaratmak gibi ileri hedefler konusunda ulusal potansiyellerimizi değerlendirecek alanlara odaklanması gerekir.

Açılış hamleleri yapılan tehlikeli bir gerilim oyununun içindeyiz. Henüz geç değil. İş ve emek dünyası başta olmak üzere sivil toplumun örgütlü kesimleri, bu gerilimi yönetmemizi sağlayacak politikalar konusunda siyasi iktidarla bir buluşma zemini yaratmaya odaklanırsa, siyasi iradenin bu güçbirliğine kayıtsız kalamayacağı açıktır. Bu konuda bilgi ve iletişim teknolojileriyle ilgili sivil toplum kuruluşlarına da önemli bir görev düşmektedir: iş ve emek dünyası örgütleriyle bir araya gelerek, bu kuruluşlara bilgi ekonomisine ve bilgi toplumuna geçiş politikaları konusunda öncülük etmek...

Türkiye'nin 11 Eylül sonrası giderek derinleşen gerilimin hakim olduğu dünyanın en konsantre bölümünde yaşadığı serüvende, gerçek "seçim"ler yapması, yani (dış/iç) politika(lar) geliştirebilmesi için kendi seçimlerini yapabilecek durumda olması gerekmektedir. "Seçme yeteneği" bir ulusun vazgeçebileceği veya devredebileceği bir özellik değildir. Bu şart, ulusal kaderi tayin ederken hangi yönetim ve güç sistemlerinin kullanılması gerektiği gibi hayati ve kritik bir soruyu ortaya çıkarmaktadır.

Türkiye uzun bir süredir, başta ekonomi politika olmak üzere, birçok sosyal, kültürel, ekonomik, ilişkisel ve örgütsel alanda politikasızlık zafiyeti çekmektedir. Çünkü şu ya da bu şekilde üretilen politikalar, kuşatması gereken alanın özneleri ve nesnelere ile ilişkisizdir. Elbette ne işlevsellik ne de genel fayda ortaya çıkmamaktadır; çünkü "taraflar" orada değildir. Bu politikaları uygulayacak, işlerliğini ve sürdürülebilirliğini sağlayacak taraflar, politika oluşturma ve karar alma süreçlerinden soyutlanmıştır.

Her konuda politikasızlık zafiyeti çekiyoruz: dış ilişkiler, AB süreci, ABD gerilimi, Orta Doğu, Rusya ve Asya dengelerini kullanma yeteneği vb. ve tabii ki "bilgi ekonomisine geçiş", bilgi toplumu olma" gibi, temsiliyet mekanizmalarına tahammülü olmayan, tüm tarafların karar sistemlerine katılımını zorunlu kılan yönetim süreçlerine doğrudan bağlı eylem alanlarında durum daha da vahimdir.

Oyunun kuralları değişmiş durumdadır. Küresel ekonominin yeni kurallarını, ekonomik değerlerin bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan devrim niteliğindeki gelişim ile artan dolaşım yeteneği belirlemektedir. Bilginin kesintisiz, hızlı ve uluslararası ölçekte entegre ağlar üzerinde dolaşımı ve paylaşımının ekonomik değer yaratması üzerine kurulu bir dünyada yaşıyoruz. Bir ülke bu küresel ağ içinde ne kadar değer, yani bilgi yaratır ve bu bilgiyi ağın geri kalanıyla ne kadar eşzamanlı ve uyumlu bir biçimde paylaşırsa, o kadar rekabet avantajına sahip olmaktadır.

Yeni kuralların geçerli olduğu bu oyunun adı "Bilgi Ekonomisi"dir. Yani, bilginin ekonomik ve insani kalkınma için etkili bir biçimde kullanıldığı bir ekonomi...

Türkiye'de bilgi ekonomisi ve bilgi toplumuna geçiş, hayati bir öncelik taşımaktadır. Hızla rekabet avantajlarımızı güçlendirmek; üretkenliğimizi ve kalite standartlarımızı yükseltmek; milli geliri artırmak ve adil bölüşümünü sağlamak; sürdürülebilir istihdam kanallarını yaratmak; ulusal eğitim ve öğrenim sistemimizi iyileştirmek zorundayız. Bu yüzden de, bilmek, daha çok bilmek ve bu bilgiyi paylaşmak zorundayız. Çünkü ancak özgürce dolaşan ve adil bir biçimde paylaşılan bilgi değer yaratır.

Bu değer platformunun oluşması, ulusal ölçekte dağınık birçok ağı bir-biriyle konuşturmak, anlaşdırmak ve senkronize etmekten geçmektedir. Tüm kurum ve kuruluşlarıyla kamu ağları; sektörel birlikler, organizasyonlar ve ticari kuruluşlar bünyesinde işleyen iş dünyası ağları; sivil toplumun ülkenin sosyal, ekonomik ve siyasi hayatında etki yaratma yeteneğine sahip dinamik kesimlerinin kurduğu ağlar... Bu ağlar BİT'nin etkin ve akılcı kullanımıyla, bilgi yönetimi ve sistem entegrasyonu, ama her şeyden önce toplumun en geniş kesimlerinin güçbirliği ile uyumlaştırılmalıdır ki, bilgi ekonomisinin paradigmalarına uygun, katılımcı ve etkili ulusal karar verme ve politika üretme ağları yaratılabilsin.

Bilgi ekonomisi ve bilgi toplumuna geçiş, bir ulusal irade ve seferberlik konusu olarak algılanmak zorundadır. Bilgi ekonomisi ve bilgi toplumunu gerçekleştirmiş, uluslararası toplumda hak ettiği saygın yeri almış bir Türkiye için, katılımcı bir temelde konumlanmış politika ve stratejiler doğrultusunda ulusal seferberliğin derhal başlatılması gerekmektedir. Daha da önemlisi, bu seferberliğin, toplumun en geniş kesimlerinin uzlaşısını temsil eden, hukuksal meşruiyete sahip ve bağlayıcı bir "Ulusal Sözleşme" ile sonuçlanması bir zorunluluk olarak belirmektedir.

"Ulusal Sözleşme"; en geniş toplumsal temsil yeteneğine sahip; katılımcı ve hukuk devleti ilkelerine uygun; uluslararası bağlama entegre; genel ekonomik ve insani kalkınma, bilgi ekonomisi ve bilgi toplumu hedefleri etrafında Ulusal Konsensüs sağlayabilecek yapıda; toplumun temel dinamik-

lerini “ortaklıklar” etrafında bir araya getiren; ve konjonktürden etkilenmeyen, hükümetler dahil tüm tarafları bağlayıcı meşruiyete ve yaptırıma sahip bir yapıda olmalıdır. ‘Ulusal Sözleşme’; bilgi ekonomisi ve bilgi toplumunun iş yapış ortamının, kurumsal rejiminin ve hukuksal altyapısının uluslararası standartlarda kurulumunu; bilgi ekonomisi ve bilgi toplumuna geçişi hızlandıracak, tam rekabete açık etkili bir bilgi ve bilişim altyapısının oluşturulmasını; bilgi ekonomisi ve bilgi toplumuna uygun kültürel donanımına sahip, eğitilmiş, yetenekli bireylerin yetiştirilmesini (yaşam boyu öğrenim sisteminin yerleştirilmesini); makro ve mikro ölçekte etkili ve kapsamlı yenilikçilik dinamiklerinin yaratılmasını; ve ulusal kalkınmanın sürekliliğinin güvence altına alınmasını hedeflemelidir” (Türkiye İktisat Kongresi, 2004, s. 42).

Kaynakça

- Andersson, T. (2001). Changing patterns and determinants of growth. CESifo Forum, S: 3/2001.
- Arundel, A. ve Hollanders, H. (2005). *Innovation strengths and weaknesses*. 8 Mart 2006 tarihinde <http://trendchart.cordis.lu/scoreboards/scoreboard2005/pdf/EIS%202005%20Innovation%20Strengths%20and%20Weaknesses.pdf> adresinden erişildi.
- Boskin, M.J. ve Lau, L.J. (2000). *Generalized Solow-Neutral Technical Progress and Postwar Economic Growth*. (National Bureau of Economic Research Working Papers: 8023). Cambridge, MA: National Bureau of Economic Research, Inc.
- Castells, M. (1996). *The rise of the network society*. Malden, Mass: Blackwell Publishers.
- Commission of the European Communities. (2001, 29 Kasım). *The impact of the e-economy on European enterprises: Economic analysis and policy implications*. 2 Şubat 2006 tarihinde http://ec.europa.eu/enterprise/ict/policy/doc/com_2001_711_en.pdf adresinden erişildi.
- Commission of the European Communities. (2005). *Proposal for a decision of the European Parliament and of the Council: Establishing a competitiveness and innovation framework programme (2007-2013)*. 6 Mart 2006 tarihinde http://ec.europa.eu/enterprise/enterprisepolicy/cip/docs/com121_en.pdf adresinden erişildi.
- Commission of the European Communities. (2002). *Information society jobs - quality for change: Exploiting the information society’s contribution to managing change and enhancing quality in employment*. (Commission

- Staff Working Paper: SEC (2002) 372). 12 Şubat 2006 tarihinde http://ec.europa.eu/employment_social/knowledge_society/docs/quality_en.pdf adresinden erişildi.
- Commission of the European Communities. (2003). *Building the knowledge society: Social and human capital interactions*. (Commission Staff Working Paper: SEC (2003) 652). Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities
- Commission of the European Communities. (2004). Communication from the Commission to the Council, The European Parliament, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions: Challenges for the European Information Society beyond 2005. (COM (2004) 757 Final). 8 Mart 2006 tarihinde http://europa.eu.int/information_society/eeurope/2005/doc/all_about/new_chall_en_adopted.pdf adresinden erişildi.
- European Commission. (2000). *Strategies for jobs in the information society*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.
- European Commission. (2001, 1-2 March). The e-Economy in Europe: Its potential impact on EU enterprises and policies. *e-Economy Conference Final Report*. 18 Şubat 2006 tarihinde http://ec.europa.eu/enterprise/events/e-conomy/doc/e_economy_report.pdf adresinden erişildi.
- European Trend Chart on Innovation. (2005, 20 May). Methodology report on European innovation scoreboard 2005. 9 Mart 2006 tarihinde <http://trendchart.cordis.lu/scoreboards/scoreboard2005/pdf/EIS%202005%20Methodology%20Report.pdf> adresinden erişildi.
- Guellec, D. (1999). *L'Économie de l'innovation*. Paris: De_couverte.
- International Labour Office. (2001). *World employment report 2001: Life at work in the information economy*. Geneva: ILO.
- Lehr, B. ve Lichtenberg, F. (1999). Information technology and its impact on productivity: Firm-level evidence from government and private data sources, 1977-1993. *Canadian Journal of Economics*, 32 (2), 335-362.
- Lopez-Bassols, V. (2002, 17 July). *ICT skills and employment*. (STI Working Papers: DSTI/DOC (2002) 10. 17 Şubat 2006 tarihinde [http://www.oecd.org/olis/2002doc.nsf/43bb6130e5e86e5fc12569fa005d004c/db2bda9e479dbf9ac1256bf90055744f/\\$FILE/JT00129725.PDF](http://www.oecd.org/olis/2002doc.nsf/43bb6130e5e86e5fc12569fa005d004c/db2bda9e479dbf9ac1256bf90055744f/$FILE/JT00129725.PDF) adresinden erişildi.
- Nordhaus, W.D. (2001, January). *Productivity growth and the new economy*. (NBER Working Paper: 8096). 23 Mart 2006 tarihinde <http://www.nber.org/papers/W8096> adresinden erişildi.

- Organisation for Economic Co-operation and Development. (2001). The new economy: Beyond the hype / final report on the OECD growth project. Meeting of the OECD Council at Ministerial Level 2001. Paris: OECD.
- Organisation for Economic Co-operation and Development. (2003). Seizing the benefits of ICT in a digital economy. Meeting of OECD Council at Ministerial Level. Paris: OECD.
- Shapiro, C. ve Varian. H.R. (1999). *Information rules: A strategic guide to the network economy*. Boston, Mass.: Harvard Business School Press.
- Touraine, A. (2005, 24 Nisan). Alain Touraine söyleşisi. *Radikal Gazetesi*. 24 Nisan 2006 tarihinde <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haber-no=150650> adresinden erişildi.
- Türkiye İktisat Kongresi. (2004). Bilgi ekonomisine ve bilgi toplumuna geçiş çalışma grubu raporu, 2004. (Türkiye İktisat Kongresi Raporları-III, Cilt 13, DPT Yayını). 17 Mart 2006 tarihinde <http://ekutup.dpt.gov.tr/ekonomi/tik2004/cilt13.pdf> adresinden erişilmiştir.
- Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu. (2006). Yenilikçilik endeksinde Türkiye sonuncu. 7 Şubat 2006 tarihinde <http://www.tisk.org.tr/duyurular.asp?ayrinti=True&id=1689> adresinden erişilmiştir.
- Qiang, C.Z.W, Pitt, A. ve Ayers, S. (2004). *Contribution of information and communication technologies to growth*. (World Bank Working Paper: 24). Washington, DC: World Bank.